

Azalan Kâr Oranlarından, Tüketim Yetersizliğine; Eski Teoriler Geri Dönerken...

Kaan Ögüt*

24 Ekim 1929'da New York Borsası'nda hisse senetlerinin değerlerinin çok altında satılması ile ortaya çıkan ekonomik durgunluk başta gelişmiş ülkeler olmak üzere hem dünya ekonomisinde ciddi bir durgunluğa hem de iktisat yazınında **Keynes**'in fikirlerinin yankılanmasına neden olmuştu. Birinci Dünya Savaşı sonrasında otomotiv sektöründeki atılım ve uygulanan fordist üretim teknikleri ile ABD ekonomisi güçlü bir büyüme trendi yakalamıştı. Artan otomobil sahipliği yeni yerleşim yerlerini ve arazi spekülasyonunu gündeme getirmişti. **Galbraith** 1929 öncesinde Amerikan kapitalizminin tartışılmaz bir biçimde canlı bir faza girdiğini otomobil üretiminden, Florida'da yaşanan emlak piyasası yükselişine kadar çeşitli örneklerle anlatır.¹ Galbraith'in de vurguladığı gibi, bu güçlü büyümenin hisse senetleri fiyatları üzerindeki yükseltici etkisi özellikle 1928'den sonra spekülatif bir özellik kazanmıştı. Dönemin faiz oranlarının düşük olması da hisse senedi piyasalarındaki yükselişi destekleyen bir etkendi. Borsadaki spekülasyonun hızlanması ile hisse senetleri, getirileri için değil fiyatlarındaki yükseliş ve bu yükselişin devam edeceği beklentisi ile talep edilir olmuşlardı. Hisse senetleri fiyatlarındaki artışlar firmaların değerlerindeki artışın çok üzerine çıkmıştı. Böyle bir süreç ancak yeni spekülatörler borsaya girdiği sürece devam edebilirdi ve nitekim 1929'da sona erdi. Borsadaki çöküşün reel ekonomiye etkisi talepteki ani daralma oldu. Spekülatif gelirlerin desteklediği güçlü tüketim aniden ortadan kalkınca bu sonuç ortaya çıktı. Dolayısı ile 1929'da başlayan durgunluğun eksik tüketim ve yetersiz talepten kaynaklandığı genel kabul gördü.

Keynes 1936'da yayınlanan Genel Teori'de zaman, belirsizlik ve beklentiler gibi pek çok önemli konunun yanında 1929 buhranı ile ilgili olan iki nokta üzerinde durmuştu. Keynes, 1929 buhranını ağırlıklı olarak talep yetersizliğine dayanarak açıklıyordu. Keynes, kitabının "Efektif Talep İlkesi" başlıklı bölümünde gelir arttıkça tüketimin de arttığını, ancak bu artışın daha küçük bir oranda gerçekleştiğini, bu nedenle bir toplum ne kadar zenginse potansiyel ve gerçekleşen üretimleri arasındaki farkın da o derecede genişleme eğiliminde olduğunu ifade eder. Zengin toplumda efektif talep yetersizliği, aşırı üretime neden olabilir.² Keynes talep yetersizliğinin neden olduğu durgunluktan çıkış için devletin talep destekleyici, istihdam yaratıcı politikalar uygulamasını savunmanın yanında, spekülatif köpüklere de dikkat çekiyor, ABD'de spekülasyonun girişim üzerinde baskın bir konuma sahip olduğunu vurgulayarak, tüm işlemlerin üzerine bir transfer vergisi konmasını öneriyordu.³

Hatırlayacak olursak 1990'ların sonunda ABD ekonomisinde özellikle teknoloji hisselerinin fiyatlarında keskin bir yükseliş ve ardından 2000-2001'de bir çöküş yaşandı. NASDAQ endeksi 1999'dan itibaren artan bir ivmeyle 2000 başında 1996'daki değerinin 5

katını aştıktan sonra, 2000'de başlayan hızlı düşüşle 2002 sonlarında neredeyse 1996 seviyesine geri döndü. 2003'te başlayan toparlanma ile 2005 sonunda endeks ancak 1996'daki seviyesinin iki katından biraz üzerinde bir seviyeye ulaşmış durumda.⁴ Bu sürecin ekonominin temel değişkenlerindeki belirgin bir değişime karşılık gelmemesi, spekülasyonun etkili olduğu şeklinde yorumlandı.⁵ Enron gibi şirketlerin muhasebe skandalları ve kendi hisseleri üzerinde yaptıkları spekülasyonların açığa çıkması da bu görüşü destekledi. 2001'de ABD büyüme oranı %1 altına düşünce uzun süreli bir durgunluk beklentisi doğdu ancak FED'in açık piyasa işlemleri ile faizleri %6,5'tan 2003 Haziran ayına kadar %1'e indirmesi⁶ ve ABD hane halkının neredeyse hiç tasarruf etmeyerek ortaya koyduğu tüketim gücü ile durgunluktan kısa zamanda çıkıldı. ABD'deki güçlü tüketim 2001 öncesinde büyük oranda borsadaki spekülatif yükseliş tarafından desteklenirken son dönemde daha çok emlak piyasasındaki balon tarafından destekleniyor. Ev fiyatlarındaki yükselme hane halklarının varlık pozisyonlarını dengelemelerini kolaylaştırırken, borçlanmanın radikal bir biçimde arttığı gözleniyor. Bu nedenle emlak piyasasındaki fiyatlarda yaşanacak bir düşüşün kötü sonuçlara yol açacağı borçlanma ve büyümenin yavaşlayacağı tahmin ediliyor.⁷ Ev fiyatlarındaki yükseliş ve düşük faiz oranlarının mortgage dalgasını desteklediği ve tüketicilerin gelirlerine göre büyük oranda harcama yapmalarını sağladığı ancak bu durumun sürdürülemez olduğu hane halkı harcamalarının gelirlerine göre sonsuz bir şekilde büyüemeyeceği iddia ediliyor.⁸

ABD'nin güçlü talebinin doğal bir sonucu da büyük dış ticaret açığı ve bundan kaynaklanan cari işlemler açığı olarak ortaya çıkıyor. ABD cari açığının milli gelirine oranı bizimkine benzer bir şekilde %6'nın üzerinde. Biz cari işlemler açığımızı dünya ortalamasının çok üzerinde faiz oranları vererek kapatıyoruz. Gelişmekte olan ekonomiler içinde Brezilya'nın %17,95'lik faiz oranından sonra yabancı sermayeye en yüksek faizi Endonezya (%14,31)⁹ ile birlikte Türkiye veriyor. Türkiye'de hazine faizleri 2001 krizi sonrasındaki düşüş trendi ile ancak %14 seviyesine geriledi.¹⁰ Bu arada sermaye girişine bağlı olarak değerlendirilen TL'den kaynaklanan kur etkisinin yabancı sermayeynin getirisini arttırdığını da unutmamak gerek. Kur etkisinin görece düşük olduğu 2005'de ise ortalama hazine faizi %16,3 olurken, 2003 ve 2004'te yabancı sermaye için reel getiri yıllık ortalama kur ve faiz oranları cinsinden sırasıyla %50 ve %30 civarında gerçekleşti.¹¹ ABD'de faiz oranları henüz 4,75'e yükseldi. Yani ABD Türkiye gibi yüksek faiz vermiyor ancak 2004 ortalarından bu yana süren faiz oranı artışı devam ederse finansal sermaye Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerden ABD'ye doğru akmaya başlayabilir ki böyle bir olay cari açığımızı finanse etmekte zorlanacağımız için, bizim açımızdan potansiyel bir kriz tehditidir. Üstelik gelişmekte olan ülkeler kategorisinde yani küresel finansal sermayenin yoğun olarak aktığı ülkeler içinde Hindistan, Pakistan, Tayland, Uruguay, Meksika ve yeni AB üyesi ülkelerin dışında kalanlar genel olarak cari işlemler fazlası veriyorlar ve bu ülkeler arasında, gelişmekte olan Avrupa tanımlaması

dışında kalanların cari açıklarının milli gelirlerine oranları da genelde %3'ü pek aşmıyor.¹² Öte yandan gelişmiş ülkeler arasında ise ABD, Avustralya, Yeni Zellanda ve İzlanda yüksek cari açığa sahipler ve İzlanda geçtiğimiz günlerde parasına karşı yapılan bir spekülasyonla finansal krizin içine girdi. **Roubini**, bu gün İzlanda'nın başına gelenin yarın Türkiye, Macaristan, Avustralya, Yeni Zellanda, İspanya, ve ABD'nin de başına gelebileceğini söylerken bu ülkelerde cari açığın sınır ötesi kısa vadeli finansal akımlarla finanse edildiğine, ayrıca bu ülkelerin yüksek dış borçlara ve ciddi anlamda aşırı değerli değişim oranlarına (kur) sahip olduklarına dikkat çekiyor. Ülkelerin ortak bir özelliği de emlak piyasalarında oluşan köpüğün de desteklediği düşük tasarruf ve yüksek tüketim eğilimlerinin cari açıkları daha da kötüleştirmekte olması.¹³ Gelişmekte olan ülkelere bir bütün olarak bakıldığında 2005 yılında 230 milyar dolar cari işlemler fazlasına sahip oldukları öte yandan aynı yıl 400 milyar dolar sermayenin bu ülkelere aktığı ve bunun da 158 milyar dolarının doğrudan yatırım olduğunu görüyoruz. 2005'te bu ülkelerin rezervleri ise 416 milyar dolar artmış.¹⁴ Bu anlamda Türkiye, cari işlemler açığı veren yapısı ile gelişmekte olan ülkeler sınıflandırmasının ortalama özelliklerini taşıyor. Cari fazla veren bir ülke olsak küresel finansal sermayenin ABD'ye dönmesi bizim için bu anlamda bir tehdit olmayabilirdi. **Goldstein**, gelişmekte olan piyasalarda bir sonraki finansal krizin neye benzeyeceğini araştırdığı çalışmada 5 kategoride topladığı kırılabilirlik göstergelerinin üçünde Türkiye ilk 5 sırada yer alıyor. Çalışmada özellikle sermaye akımında yaşanacak ani bir duruşun iç ve dış borçların yüksekliği yüzünden Türkiye açısından büyük bir tehdit olabileceği vurgulanıyor. Cari açık ile dış borçların toplamının rezervlere ya da doğrudan yatırımlara oranları ve kısa vadeli dış borçların rezervlere oranı açısından yine Türkiye en riskli ülkelerden biri olarak görülüyor. Kur nedeniyle ortaya çıkan kırılabilirlik kategorisinde ise Türkiye parası aşırı değerli olan ilk 4 ülke arasında. Bunların yanı sıra kamu borçları ve toplam borçlar ve dış borçların yüksekliği açısından gelişmekte olan ülkeler arasında yine ilk 5 içinde yer alan Türkiye, milli gelirine oranla en büyük ticaret açığını veren ve bu arada borçlarını ödeyebilmek için de milli gelirine oranla en büyük faiz dışı fazlayı veren ülke. Goldstein, ABD'deki sıkı para politikasının hızlanarak devam etmesi halinde küresel likiditeye ulaşılabilirliğin ve finansal sermayenin yüksek risk iştahının aniden gerileyebileceğine de dikkat çekiyor. Bu durumun küresel çapta bir ödemeler dengesizliği yaratarak, gelişmekte olan ülkelerde yeni bir finansal krizi tetikleyebileceğini ve ABD faiz oranlarındaki artışın gelişmekte olan ülkelerin büyüme oranlarını negatif yönde etkileyeceğini vurguluyor.¹⁵ Uluslararası Finans Enstitüsü'nün tahminleri de 2003 sonrasında hızlı bir yükseliş gösteren, gelişmekte olan piyasalara doğru gerçekleşen sermaye akımının hız keseceği ve 2005'teki 400 milyar dolarlık seviyesinden 2006'da 356 milyara gerileyeceği yönünde. Enstitü, büyük getirilerin elde edildiği yıllardan sonra gelişmekte olan ülkelerin borçlanabilirliğini sağlayan uygun ortamın sürdürülmesinin risk altında olduğunu, finansal aktiflerde yaşanan keskin değerlenmenin bu

aktiflerin talebi üzerinde caydırıcı bir etki yapabileceğini, enerji fiyatlarında yeni bir sıçrama ya da küresel dengesizliğin büyüme, faiz ve kur oranlarını etkilemesi gibi olası durumların gelişmekte olan ülkeler açısından negatif sonuçları olacağını, riskten kaçınmanın artabileceğini ve küresel likiditede bir daralma yaşanabileceğini vurguluyor. Enstitünün bu senaryo dahilinde gelişmekte olan ülkelerin yöneticilerine önerisi ise çok ilginç. Piyasa güvenini destekleyen politikalar izleyin.¹⁶ Bu durumda ABD faiz oranlarındaki artışın devam etmesinden etkilenecek ilk ülkelerden birisi olma olasılığımız çok yüksek. Üstelik Japonya Merkez Bankası'nın deflasyon ile mücadele amacıyla beş yıldır uyguladığı gevşek para politikasından son üç aydır tüketici fiyatlarında görülen artışın da etkisi ile vazgeçeceğini açıklamasıyla, sıfırlanmış faiz oranlarında zaman içinde bir artış olacağı beklentisi güçlendi ve bu gelişme küresel çapta ucuz para döneminden çıkıldığı şeklinde yorumlanıyor.¹⁷

2001 sonrasında ABD, cari açığını ve dolayısı ile tüketiminin bir bölümünü ağırlıklı olarak iki yoldan finanse ediyor. Birincisi petrol ticareti dolarla yapıldığı için dünya üzerindeki dolar talebi bir sürekliliğe sahip. Dolar talebi ABD'nin kağıt maliyeti ile bastığı kendi parası cinsinden borçlanabilmesi anlamına geliyor.¹⁸ Hemen bu noktada Irak müdahalesinin¹⁹, Venezuela'daki darbe girişiminin ve şimdi de İran'a düzenlenmesi gündeme gelen saldırının altındaki gerçek nedenin bu ülkelerin petrol satışını dolar yerine euro ile yapmaya kalkmaları hatta İran'ın uluslararası petrol ticaretinde euro kullanımını baskın hale getirecek bir petrol borsası kurma yolunda ilerlemesi²⁰ olabileceği aklımıza geliyor. ABD ekonomisini silahla ayakta tutuyor. Ancak ABD ekonomisinin açıklarını finanse eden ikinci etken de birincisi kadar önemli. Çin büyümesini sürdürebilmek için ABD'deye mal satmak zorunda, Çin'in iç pazarı kendi üretimini emebilecek güçte değil. Bu yüzden de Çin ABD ile ticaretinde elde ettiği fazla ile ABD'ye borç veriyor. Çin'in resmi rezervleri 820 milyar dolar düzeyinde.²¹ Yani bir karşılıklı bağımlılık dengesi söz konusu. ABD cari açığını finanse edemez ve doların değerinde ani bir düşüş söz konusu olursa bundan ilk etkilenecek ülke Çin olacaktır. Dünyadaki dolar talebinde ortaya çıkabilecek bir azalma ki Japonya, Rusya gibi ülkeler rezervlerindeki dolar/euro oranını euro yönünde değiştirebilecekleri yönünde bazı açıklamalar yapıyorlar, ya da emlak piyasalarındaki balonun patlaması yeniden bir tüketim yetersizliği sorununun gündeme gelmesini tetikleyebilir.

Yukarıdaki senaryoyu tamamlayan başka bir etken ise şu anda özellikle Avrupa ülkelerinde görülen ancak tüm gelişmiş ekonomileri tehdit eden yüksek işsizlik oranları. Çin ve Hindistan'daki düşük emek maliyetleri artan petrol fiyatlarına rağmen küresel bir enflasyon yaşanmasını önlemekle²² birlikte gelişmiş ülkelerde işsizliğe neden oluyor. Şirketler üretimlerini ve hizmet tedariklerini, emek maliyetlerinin düşük olduğu bu ülkelere kaydırıyorlar. Gelişmiş ekonomilerde artan işsizlik tüketim yetersizliği yaşanması olasılığını

destekliyor. Hintli ve Çinli bir orta sınıf gelişmekle birlikte bunların tüketim gücünün batılıları ne zaman ikâme edebileceği henüz net olarak görülemiyor.

Üretimin Asya'ya kayması süreci 1980'lerdeki küreselleşme akımı ile gündeme gelmişti ve altında yatan temel dinamiklerinden birisi batı ekonomilerinde Keynesci talep destekleyici ekonomi politikalarının ve refah devletinin, ücret paylarını arttırırken kâr oranlarında azalmaya yol açmasıydı. İleri kapitalist ülkelerde kâr oranlarında 1960'ların sonundan 1980'lere kadar bir azalma trendi gözlenmiştir. Kâr oranları bu dönemde %16-17 seviyelerinden %10'lara kadar düşmüştür.²³ Bu süreçte uluslararası rekabetin artması da etkili olmuştur. Kâr oranlarında azalmanın yaşandığı bu süreci kâr payları ile üretkenlikteki azalmanın da desteklediği iddia edilmektedir. 1980'lerden sonra ise kâr oranlarında bir toparlanma gözlenmiş, ancak başlangıçtaki azalmanın yarısından daha azı telafi edilebilmiştir.²⁴

Keynes'in tüketim yetersizliğine yaptığı vurgunun bir benzeri Marx'da "kâr oranlarının azalması" şeklinde karşımıza çıkar. Marx'a göre, artı değer oranı ya da emeğin sermaye tarafından sömürülme yoğunluğu aynı kaldığı sürece, değişmeyen sermayenin değişen sermayeye (emek) göre büyümesi zorunlu olarak genel kâr oranında bir düşmeye yol açar. Kapitalist üretimin gelişmesi ile birlikte, değişen sermayede değişmeyen sermayeye oranla bir azalma olması, kapitalist üretimin bir yasasıdır.²⁵ Marx'ın bu ifadesini yerleşik neoklasik iktisat eğitiminin kavramları ile ifade edersek, kapitalist üretim geliştikçe, teknolojik ilerlemenin de etkisi ile üretimde kullanılan emeğin bir kısmının sermaye ile ikâme edilmesinin sonucunda sermayenin emeğe oranı artmakta, üretim daha sermaye yoğun hale gelmektedir. Marx'a göre kapitalistin kârı olan artı değer emekten elde edilir, üretimde kullanılan emek değişken sermaye olarak tanımlanır. Kâr oranı, artı değer, değişken ve sabit sermayeye oranı olarak tanımlanır. Marx'ın kullandığı bir diğer önemli kavram da sermayenin organik bileşimidir ve sabit sermayenin, değişken sermayeye oranı olarak belirlenir. Bu kavram bir anlamda üretimde kullanılan teknoloji de dahil sermaye malının kullanılan emek miktarına oranıdır. Eğer emek tasarruf edici yeni bir teknoloji kullanılmaya başlarsa sermayenin organik birleşimi yükselmiş olacaktır. Sermayenin organik birleşimi arttığında, artı değer emeğe oranı ki Marx bunu sömürü oranı olarak isimlendirir, sabitse kâr oranı azalır.²⁶ Marx ve Keynes, farklı temellerden hareketle, kapitalist ekonomik sistemin, içsel dinamiklerinden kaynaklanan dalgalanmalara ve dengesizliklere dikkat çekmişlerdir. Marx da Keynes gibi eksik istihdamın kapitalizmin normal bir sonucu olduğuna inanıyordu. Her ikisinin sistemi de yatırımların çekiciliğinin düşmesine bağlıdır. Keynes'in modelindeki sermayenin marjinal etkinliği kavramı bir bakıma Marx'ın kâr oranı kavramına karşılık gelmektedir. Benzer şekilde Marx da kapitalistlerin gelirlerindeki artışın önemli bir kısmını biriktireceklerini söylerken kapitalist sınıfın tüketim eğiliminin özelliklerini dile getirmektedir.²⁷

İki modelde de artan gelirin tüketimi baskı altına alması önemlidir. Keynes'te sermayenin marjinal etkinliği azalmasına, Marx'ta kâr oranlarındaki düşüş karşı gelir. Dikkat edilirse Keynes'in ülkeler zenginleştikçe tüketim oranındaki düşmenin talep sorununa yol açacağı veya Marx'ın üretimdeki sermaye mallarının payı arttıkça, emekten elde edilen artı değer ve bu nedenle de kapitalistin kâr oranlarının azalacağı ve bunun kaçınılmaz olarak bir talep sorununa yol açacağı tezleri benzer sonuçlar üretir.

Küreselleşme sürecinin temel dinamiğinin merkez ülkelerde sermayenin karşı karşıya kaldığı **azalan kâr oranlarına** bir çözüm getirmek olduğu görüşünü, Keynes veya Marx'ın teorilerine dayandırabileceğimiz gibi tamamıyla neoklasik iktisadın varsayımları üzerine kurulan Solow'un büyüme modeline dayandırmak da mümkündür. Solow, küreselleşme taraftarlarının geri kalmış çevre ülkelerinin de küreselleşmeden fayda sağlayacakları iddialarını dayandırabilecekleri mükemmel(!) bir teori ortaya koymuştur ve bu teorinin temel varsayımı da sermayenin bol bulunduğu yerde verimliliğinin azalacağıdır. Solow'a göre de zenginleşen ülkelerde sermayenin marjinal verimliliği yani getirisi düşmektedir. Bu yüzden sermaye gittikçe daha düşük getiriye sahip alanlara yönelmekte ortalama getiri düşmektedir. Bu durumda doğal olarak sermaye daha kıt olduğu, bu yüzden de getirisinin daha yüksek olduğu çevre ülkelere gidecektir. Böylece bu çevre ülkelerde sermaye ile birlikte, büyüme oranı artacak ve ülke zenginleşecektir, ta ki merkez ülkeleri yakalayana dek. Solow'un büyüme teorisinin temel varsayımlarından biri olan sermayenin, **azalan marjinal ürüne** sahip olması bu iddiayı destekler.²⁸ Neoklasik büyüme modeli her ülkenin aynı teknolojiyi kullanabildiği varsayımı altında ve benzer beşeri sermaye özelliklerine sahip iseler, gelişmekte olan ekonomilerin, gelişmiş ülkelere daha hızlı büyüyerek onları yakalayacağını söyler. Buna yakınsama hipotezi (*convergence hypothesis*) denir. Başta Çin ve Güney Kore olmak üzere bazı Asya ülkelerinin büyüme performansları bu modelin ve türevlerinin gündemde kalmasını sağlamıştır. Görüldüğü gibi neoklasik büyüme modeli merkez ülkelerde kâr oranlarının azalmasına vurgu yapar ve çözüm olarak çevre ülkelere yatırım yapılmasını önerir. Bu görüş, 1960-1980 arasında azalan kâr oranlarının tekrar yükseltilmesi için küreselleşme kavramını gündeme getirmiştir. İşte bu küreselleşme sürecinin sonucunda, bu gün batı ekonomilerinde potansiyel bir tüketim yetersizliği sorununun ip uçları görülmeye başlanmıştır.

Kâr oranlarındaki azalmanın diğer bir sonucu da düşen getirilerden tatmin olmayan finansal sermayenin reel üretimden kopup spekülatif bir karakter kazanmasıdır. 1980'lerde gündeme gelen ve Türkiye'ye de dayatılan finansal sermayenin serbestliği mitinin altında da küresel sermayenin dünyanın her yanında serbestçe dolaşıp kâr etme arzusu vardır.

Görüldüğü gibi, borsadan, emlak piyasalarına pek çok alanda başta ABD'de olmak üzere, dünya genelinde 1929 krizi öncesine benzer eğilimler göze çarpıyor. Ünlü bir ABD'li iktisatçı

olan **Krugman** Keynes'in tüketicilerin ve yatırımcıların çok az harcama yapması durumunda çok üretken ekonomilerin bile krize girebileceğine dair görüşünün önemini vurgulayarak günümüz ekonomisinde 1930'lardakine benzer eğilimlere dikkat çekerek dünya ekonomisinin bir tehlikeyle karşı karşıya olduğunu gözardı ettiğimizi söylüyor.²⁹

Peki olası bir küresel durgunluk senaryosu için Türkiye'nin bir stratejisi var mı? **Kemalistler** 1929 bunalımını merkezin etkisinden kurtulup bağımsız bir kalkınma modeli uygulamak için bir fırsat olarak değerlendirmişti. 1930 yılında İktisat Vekili olan **Mustafa Şeref Bey** buhranın kökenindeki sorunu banka egemenliğine giren sanayi olarak görüyor ve sanayinin ekonominin şahdamarı olması için finans kapitale izin verilmemesi gerektiğini söylüyordu.³⁰ Hele **Atatürk**'ün bizzat iktisat vekili **Celal Bayar** ile birlikte hazırladığı bir "İkinci Sanayi Planı" vardı ki kendi enerji kaynaklarımıza dayanan bir ağır sanayi hamlesini hatta ihracatı ön görüyordu³¹. Bu plan 1960'ların dünya ekonomisine eklenmiş ithal ikameci planlarından çok daha tutarlı ve ileri görüşlüydü. Atatürk'ün ölümünden sonra sahip çıkılsaydı, Asya kaplanlarından çok önce bir "Anadolu Kaplanı" olma ihtimalimiz vardı belki de. Peki ya bu gün?

* **Bahçeşehir Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Ekonomi Bölümü, Öğretim Görevlisi**

¹ Galbraith, J. K., 1955, The Great Crash 1929, Houghton Mifflin Company Boston, s:7-19

² Keynes, J. M., 1964, The General Theory of Employment, Interest and Money, A Harvest/HBJ Book, s:27-32

³ Keynes, J. M., age s:160

⁴ De Long, J. B., Magin, K., 2006, A Short Note on the Dot-Com Bubble, NBER Working Paper Series

⁵ Caballero, R., Farhi, E., Hammour, M., 2004, Speculative Growth: Hints From US Economy, NBER Working Paper Series

⁶ The Federal Reserve Board: Monetary Policy, Open Market Operations

<http://www.federalreserve.gov/fomc/fundsrate.htm>

⁷ Papadimitriou, D. B., Chilcote, E., Zezza, G., 2006, Are Housing Prices, Household Debt, and Growth Sustainable?, The Levy Economics Institute of Bard Collage, Strategic Analysis.

⁸ Fragile foundations, The Economist, The World in 2006

⁹ Emerging Market Indicators, Economist, Jan 14th 2006

¹⁰ Hazine İskontolu İhaleleri Yıllık Bileşik Faiz Oranları, www.hazine.gov.tr

¹¹ Öğüt, K., Lisans Düzeyi Makroekonomi Kitapları Çerçevesinde 2001 Krizi Sonrası Türkiye Ekonomisi'nin Analizi, <http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org>

¹² IMF World Economic Outlook, September 2005

¹³ Roubini, R., Today Iceland: Tomorrow Turkey, Hungary, Australia, New Zealand, Spain, U.S.?

Nauriel Roubini's Blog, Mar, 28 2006, <http://www.rgemonitor.com/>

¹⁴ Update on Capital Flows to Emerging Market Economies, Institute of International Finance, March 30, 2006

¹⁵ Goldstein, M., 2005, What Might the Next Emergign Market Financial Crisis Look Like?, Institute For International Economics, Working Paper Series.

¹⁶ Update on Capital Flows to Emerging Market Economies, Institute of International Finance, March 30, 2006

¹⁷ After The Flood, Economist, March 11th 2006

¹⁸ Frank, A., G., Naked Hegemon, Part1: Why the emperor has no clothes, Jan 6 2005, Asia Times Online, www.atimes.com

¹⁹ Clark, W., 2003, The Real Reasons for the Upcoming War With Iraq: A Macroeconomic and Geostrategic Analysis of the Unspoken Truth, www.globalresearch.ca

-
- ²⁰ Clark, W., 2004, The Real Reasons Why Iran is the Next Target: The Emerging Euro-dominated International Oil Market, www.globalresearch.ca
- ²¹ Economic and Financial Indicators, Economist, March 25th 2006
- ²² From T-shirts to T-bond, Economist, Jul 28th 2005
- ²³ Harvey, D., 1999, Postmodernliğin Durumu, Metis Yayınları, 172
- ²⁴ Mohun, S., 2002, The Australian Rate of Profit 1965-2001, Journal of Australian Political Economy No 52
- ²⁵ Marx, K., 2003, Kapital, Üçüncü Cilt, Sol Yayınları, s.189
- ²⁶ Walker, A., 1971, Karl Marx; the Declining Rate of Profit and British Political Economy
- ²⁷ Alexander, S., 1940, Mr Keynes and Mr Marx, The Review of Economic Studies, Vol. 7, No. 2
- ²⁸ Solow, R., M., (1956) A Contribution to the Theory of Economic Growth, The Quarterly Journal of Economics, Vol. 70, No. 1
- ²⁹ Krugman, P., Why Aren't We All Keynesian Yet?, The Unofficial Paul Krugman Web Page
- ³⁰ Kuruç, B., 1987, Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi, Bilgi Yayınevi, s.89-90
- ³¹ Tezel, Y., 1986, Cumhuriyet Döneminin İktisat Tarihi (1923-1950), 2.Baskı, Yurt Yayınları, s.261-265